

CZU: 94(478-22):785.12

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6583879>

REPERE DIN ISTORIA FANFAREI RURALE ÎN SPAȚIUL CULTURAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Oleg CAZACU

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Un domeniu valoros al culturii tradiționale românești îl constituie muzica de fanfară. În arta de tradiție orală instrumentele aerofone au o istorie bogată cu rădăcinile în cultura traco-geto-dacă. Constituirea fanfarei ca formație organizată cu un anumit statut de activitate este nemijlocit legată de reforma armatei naționale din secolul al XIX-lea. Totodată, dezvoltarea profesionalismului instrumental de tradiție orală, tendința de îmbogățire a instrumentarului de către reprezentanții acestuia – lăutarii, a dus la crearea fanfarelor lăutărești, care se bucură de mare popularitate, în special începând cu secolul al XX-lea. Luând în considerare mediul sociocultural de activitate, repertoriul muzical interpretat, pot fi delimitate două tipuri de fanfare: militare și civile. Cele civile, la rândul lor, se manifestă în mediul rural și urban, asigurând activități specifice contextului. Dacă fanfarelor civile urbane le fac concurență cele militare, fanfara din spațiul rural poate fi considerată o continuare firească a profesionalismului instrumental de tradiție orală. În acest articol ne vom referi la unele aspecte din istoria fanfarei civile rurale din spațiul cultural al Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: fanfară, tradiție, repertoriu, rural, urban, context sociocultural, orchestra „Dumbrava”.

REFERENCES IN THE HISTORY OF RURAL BANDS IN THE CULTURAL SPACE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Fanfare music is a valuable field of traditional Romanian culture. In the art of oral tradition, aerophone instruments have a rich history with roots in Thracian-Geto-Dacian culture. The establishment of the marching band as an organized band with a certain status of activity is directly related to the reform of the national army in the nineteenth century. At the same time, the development of the instrumental professionalism of oral tradition, the tendency of enriching the instrumentation by its representatives – fiddlers, led to the creation of fiddle fanfares, which enjoy great popularity, especially since the twentieth century. Taking into account the socio-cultural environment of activity and the musical repertoire performed, two types of fanfare can be delimited: military and civilian. The civil ones, in their turn, are manifested in the rural and urban environment, ensuring activities specific to the context. If the urban civil marching bands compete with the military ones, the marching band in the rural space can be considered a natural continuation of the instrumental professionalism of oral tradition. In this article we will refer to some aspects of the history of the rural civil marching band in the cultural space of the Republic of Moldova.

Keywords: fanfare, tradition, repertoire, rural, urban, socio-cultural context, "Dumbrava" orchestra.

Introducere

Fanfara rurală este astăzi nelipsită la deschiderea diferitor manifestări legate de sărbători, ceremonii, care implică întreaga comunitate, cum ar fi: Hramul satelor, competiții sportive, inaugurări, nunți, festivaluri și concursuri de folclor ș.a. De regulă, fanfarele rurale sunt formate din 10-20 instrumentiști, deseori amatori, fără studii muzicale în domeniu sau cu anumite cunoștințe elementare muzicale, dar care, grație exersării sistematice, realizează o interpretare de nivel profesionist. Repertoriul include, în special, lucrări de muzică populară sau de divertisment. Acești interpreți, dând dovadă de talent muzical și un auz bine dezvoltat, pot fi calificați ca promotori ai artei interpretative și ai măiestriei lăutarilor de altădată, creând astfel o continuitate a tradiției instrumentale orale.

Preistoria fanfarei contemporane reflectă interesul românilor, în diferite perioade istorice, pentru instrumentele aerofone, inclusiv de alamă. Ne referim la trompeta de alamă, flaut, tibie ș.a. în antichitate; la formațiile de instrumente aerofone în epoca medievală, ce se pretează prin meterhanele de la curțile domnitorilor, care odată cu însemnele domnești primeau de la Poarta Otomană și un grup de muzicanți ce aveau funcția de a cânta la diferite festivități de la curte. Muzicanții locali, venind în contact cu ei, preluau din instrumente și repertoriul muzical.

Apariția fanfarelor în forma lor contemporană se datorează constituirii orchestrelor militare, fenomen determinat de modernizarea armatei în secolul al XIX-lea, influența occidentală și popularitatea crescândă a aerofonelor de alamă, care pătrund treptat și în tarafurile lăutărești. Octavian Lazăr Cosma menționează refe-

ritor la această perioadă: „Fanfara, ca formă de ansamblu instrumental, se răspândește în centrele urbane și rurale, câștigând teren și în afara cazărmilor. Multe societăți bănățene, transilvănene, moldovene au fanfare cu care se mândresc, devenind un fel de emblemă de glorie. Adeseori fanfarele se înființează în mediul țărănesc și muncitoresc, îndeosebi minerii iubeau instrumentele de suflat” [1, p.292].

La începutul secolului al XX-lea „viața muzicală era viu colorată de fanfarele ce se întâlneau în orașe și în multe sate”, fanfare „țăărănești, școlare sau pur și simplu orășenești, întreținute de municipii. În unele părți, aceste fanfare erau cunoscute sub denumirea „capelă”. Diferențiere preferată în profilul fanfarelor poate constitui un argument al popularității de care se bucura muzica de fanfară în rândul maselor, familiarizate cu sonoritățile pătrunzătoare ale instrumentelor de alamă în concertele ascultate din fragedă copilărie în parcuri, jocuri de agrement, la parăzi și ceremonii, la serbările câmpenești, maiale și în multe alte împrejurări” [2, p.292]. Astfel, în secolul al XX-lea orchestra de fanfară se impune plenar în diferite contexte sociale. Luând în considerare funcția, contextul sociocultural și creațiile predominante în repertoriul muzical, putem evidenția câteva tipuri: fanfara militară, fanfara civilă urbană și rurală.

Repere istorice ale fanfarei rurale

În toposul Republicii Moldova (secolul al XX-lea) fanfarele rurale au cunoscut mai multe etape în dezvoltarea lor, începând cu formațiile lăutărești de 5-12 instrumentiști în anii interbelici. Cercetătorul Vasile Chiseliță subliniază: „Prezența fanfarelor în mediul rural devine aproape axiomatică. În satul Șișcani – Nisporeni, spre exemplu, în anii '30 funcționau patru formații, conduse de H.Anițoi, A.Sumandrei, F.Vasilică. Ele cuprindeau circa 40 de instrumentiști. Alături de horele, bătutele, ruseștele și sârbele tradiționale, repertoriul acestora includea și piese clasice, de salon și de estradă, printre care valsul, polca, vengherca, mazurca, cracoveacul, tangoul, marșul etc.” [3, p.86].

În perioada regimului sovietic componența fanfarelor rurale putea să ajungă până la 30 și mai mulți instrumentiști. Practic în fiecare sat, în gospodăriile rurale colective (colhozuri, sovhozuri), pe lângă casele de cultură, școli și alte instituții, se organizau fanfare de amatori. Menționăm că o mare parte a acestor fanfare instituționalizate au reprezentat o continuitate a tradiției fanfarelor lăutărești. Astfel, „tendința de amplificare a tarafurilor vechi a condus la crearea unor formații largite sub aspectul componenței, deseori de structură organofonă hibridă. Caracteristice, în acest sens, erau formațiile de tip taraf-fanfară, al căror nucleu armonico-ritmico îl constituiau instrumentele tipice de fanfară (trombonul, baritonul, heliconul, toba mare), pe când compartimentul lor melodic se centra în jurul vioarei, secondate de trompetă sau saxofon. Astfel de formații au constituit de-a lungul anilor '30 – '70 elementul principal de atracție al nunților moldovenești și bucovinene... Bine reprezentate în diverse zone, fanfarele sătești au constituit un important factor de cultură până spre finele anilor '80, când locul lor va fi ocupat tot mai insistent de formațiile de nuntă modernizate. În contextul nunților și al horei satului, fanfarele lăutărești au creat un vast și valoros repertoriu care, pe de o parte, s-a alimentat din tezaurul muzical local, iar, pe de alta, din influențele culturii moderne occidentale” [4, p.90].

Perioada de intensă activitate a fanfarelor rurale în secolul al XX-lea revine anilor 60-80, când practic în fiecare sat era o fanfară sau chiar două. Una, de regulă, era în cadrul gospodăriei colective, alta ținea de școală sau casa de cultură. Dacă în localitate era școală de muzică, putea fi organizată încă o orchestră. Fanfarele aveau sală pentru repetiții, instrumente, în majoritatea cazurilor procurate de instituție, partituri și, evident, dirijor salariat. Membrii fanfarei erau instruiți în teorie elementară a muzicii, ca să poată interpreta după note. Treptat printre instrumentiștii amatori sunt incluși în fanfară și instrumentiști școliiți în instituții de învățământ artistic. Acest fapt a contribuit la creșterea nivelului interpretativ, la creșterea interesului muzicienilor amatori de a-și perfecționa maniera de execuție și cunoștințele muzicale. Dirijorii lucrau în direcția echilibrării sonorității și asigurării unui ansamblu orchestral cât mai reușit în cazul unei componențe eterogene a instrumentiștilor din punctul de vedere al instruirii. S-au impus în această perioadă cu fanfare bine organizate și un înalt nivel interpretativ raioanele Șoldănești, Râșcani, Briceni, Soroca, Rezina, Sângerei, Orhei, Fălești, Ialoveni, Căușeni, Strășeni, Ceadâr-Lunga, Nisporeni, Ungheni, Cahul, Aneni Noi, Hâncești ș.a.

În anii '90 ai secolului al XX-lea, în urma evenimentelor social-politice, multe fanfare ce existau pe teritoriul actualei Republici Moldova și-au suspendat activitatea sau aveau ieșiri ocazionale. În prezent, consultând arhiva Centrului Național de Conservare și Promovare a Patrimoniului Cultural Imaterial, observăm o creștere intensă a interesului față de fanfara rurală. Sunt elaborate regulamente (cum ar fi Regulamentul de activitate a formațiilor de amatori, 2015, aprobat de Ministerul Culturii), cerințe pentru atestare și conferirea titlului de

orchestră model, diferite acte emise de guvern referitoare la dezvoltarea culturii (spre exemplu, Strategia de dezvoltare a culturii „Cultura 2020”) etc., în care regăsim și reglementări, indicații privitor la orchestra de fanfară. Specialiștii în domeniu, dirijorii de fanfară își asumă responsabilitatea, fiind conștienți de necesitatea perpetuării tradiției fanfarelor prin pregătirea în continuare a cadrelor din acest domeniu, păstrarea patrimoniului imaterial, promovarea valorilor spirituale ale culturii naționale, susținerea și încurajarea tinerilor conducători ai fanfarelor rurale, organizarea concursurilor și festivalurilor de fanfară.

Formarea unei echipe de fanfară presupune un șir de condiții, printre care: necesitatea unui conducător specialist în domeniul fanfarei, instrumentiști, literatură metodică, o bază materială, ne referim la instrumente aerofone și de percuție, pupitre, laborator ș.a. Astăzi, la început de secol al XXI-lea, ponderea instrumentiștilor cu studii specializate în orchestra de fanfară e destul de mare. Totuși, includerea amatorilor talentați, cu capacități muzicale foarte bune, „neafecțați” de „greutatea” instruirii instituționalizate, consacrați în totalitate acestui domeniu muzical, rămâne a fi importantă, ei fiind exponenți ai profesionalismului de tradiții orale. În rezultat sunt organizate orchestre de fanfară de copii și chiar de fete. Dacă în trecut instrumentiștii fanfarelor erau bărbați, în prezent constatăm interesul domnișoarelor și doamnelor pentru astfel de orchestre. Printre primii care au propus includerea domnișoarelor instrumentiste în fanfară a fost dirijorul Grigore Zănoagă, spre exemplu: fanfara din s. Șipca, r-nul Șoldănești; s. Hristici, r-nul Soroca; s. Olișcani, r-nul Șoldănești ș. a. Vasile Zalacău din s. Holercani, r-nul Dubăsari, a format o fanfară din 20 de fete. Fanfarele de copii creează o sănătoasă concurență celor de maturi. Apreciabil este faptul că Școlile de muzică din centrele raionale au fanfare, adevărate laboratoare de creație pentru tinerii muzicieni. În acest sens menționăm fanfara Școlii de Arte „V. Hanganu” din Cantemir, înființată în anul 1998, membrii orchestrei având vârsta între 10 și 17 ani, fanfara de copii din Nisporeni, fondată în 1975, cu un contingent de circa 35 instrumentiști; fanfara Școlii de Arte din Lipcani ș. a. La fel de valoroase sunt fanfarele din cadrul școlilor de instruire generală, cum ar fi fanfara de copii din s. Zăicani, r-nul Râșcani, cu o tradiție bogată din 1956 sau fanfara gimnaziului internat din or. Orhei, înființată în anul 1964.

Analizând numeroase documente din arhiva Centrului Național de Conservare și Promovare a Patrimoniului Cultural Imaterial (peste o sută de dosare privind activitatea fanfarelor în diferiți ani după 1990), constatăm orchestre de fanfară cu o istorie îndelungată, fiind înființate încă în anii interbelici și orchestre constituite după anii '90 ai secolului al XX-lea, dar cu un repertoriu la fel de bogat, interesant și cu o înaltă ținută interpretativă.

Fanfara „Dumbrava” din orașul Șoldănești: exponent al tradiției muzicii de fanfară

Printre fanfarele de tip rural, care s-au afirmat în viața culturală a Republicii Moldova, menționăm: fanfara Consiliului raional Ialoveni, fanfara de la Nisporeni, fanfara de la Zaim, fanfara de la Valea Mare, fanfarele de la Sângerei, fanfarele de la Ceadâr-Lunga, Edineț, Briceni, Anenii Noi etc.

Fanfara „Dumbrava” din orașul Șoldănești este un reprezentat al tradiției muzicii de fanfară. Din documente aflăm că în anii '30 ai secolului trecut la regia de tutun Șoldănești activa o fanfară instituționalizată, cu un program concret de evoluare coordonat cu autoritățile și legat de anumite manifestări oficiale locale sau de stat, culturale ș.a. Pe timpul gospodăriilor colective în raion existau 17 fanfare, ceea ce a contribuit la organizarea *Sărbătorii raionale a fanfarelor* (1986-1988). Aceste fanfare prin repertoriul promovat și activitatea lor reprezintă o continuare firească a tradiției fanfarelor lăutărești din zonă. Fanfara „Dumbrava” se înscrie în sfera acestui tip de fanfare rurale.

La sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90 ai secolului al XX-lea, în urma evenimentelor politice, lichidării gospodăriilor colective, multe fanfare ce existau pe teritoriul fostei Republici Sovietice Socialiste Moldovenești și-au suspendat activitatea sau aveau ieșiri ocazionale, păstrându-și statutul, cântând, de la caz la caz, la diverse manifestări culturale cu caracter local. Aceeași soartă a avut-o și fanfara din orașelul Șoldănești, care a activat cu întreruperi, deservind sărbătorile familiale și comunitare după necesitate.

În anul 2011, pe baza formației existente, la inițiativa secției Cultură a fost constituită fanfara Consiliului raional Șoldănești, numită ulterior fanfara „Dumbrava”, avându-l în calitate de conducător pe maestrul Grigore Zănoagă. În scurt timp fanfara și-a revitalizat activitatea, întrunind un efectiv de 20 instrumentiști și recăpătându-și spectatorul meloman de muzică de fanfară. În anul 2016 conducerea fanfarei „Dumbrava” este preluată de către dirijorul Aurel Julavschi, ceea ce a contribuit substanțial la perfecționarea artei interpretative și la cizelarea repertoriului. Acesta include o diversitate de creații: muzică universală de divertisment, marșuri,

muzică populară, fragmente din muzica clasică ș. a., participând la toate festivalurile și manifestațiile cultural-artistice din raionul Șoldănești și din Republica Moldova.

Conducătorul fanfarei „*Dumbrava*” Aurel Julavschi (născut în 1973), specialist experimentat în domeniul muzicii de fanfară, este originar din s. Cobâlea. Activitatea muzicală și-a început-o la vârsta de 10 ani, în cadrul fanfarei de copii de la baștină, sub bagheta tânărului dirijor pe atunci Valentin Moldovanu. După absolvirea școlii medii din sat și o tentativă nereușită de a fi admis la Institutul Moldovenesc de Stat al Artelor din Chișinău (astăzi Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice), nu-și pierde cumpătul și depune actele la Colegiul Republican de Creație Populară „*Elena Sârbu*” din or. Soroca (anul 1991). După susținerea cu succes a examenelor de admitere este înmatriculat în lista elevilor anului II, secția Instrumente aerofone.

În 1993, fiind în anul IV de studii, Aurel Julavschi revine la Cobâlea pentru exercitarea practicii de producere. În rezultat este angajat la Casa de Cultură în calitate de conducător al orchestrei de muzică populară. După puțin timp, împreună cu colegul său de la Colegiul Republican de Creație Populară din or. Soroca, Sergiu Doncilă (coregraf), fondează Ansamblul de muzică și dans popular „*Stejarii lui Ștefan*”, care ulterior obține titlul de ansamblu „*Model*”. Cu acest ansamblu duce o activitate intensă până în anul 1998. Următorii doi ani a fost director al Casei de Cultură din sat.

În anul 2013 Aurel Julavschi vine în rândurile fanfarei „*Dumbrava*” în calitate de trompetist. În anul 2015 din nou este angajat la Casa de Cultură din satul Cobâlea și înființează Ansamblul de fluierași-fetițe „*Crăițele*”. Experimentând mereu în domeniul formațiilor muzicale instrumentale, din luna ianuarie și până în luna iulie 2016 lucrează în calitate de corepetitor al fanfarei de fete „*Olișca*” din s. Olișcani. Acumulând suficientă experiență, în august 2016 Aurel Julavschi este selectat prin concurs și angajat conducător al fanfarei „*Dumbrava*” a Consiliului raional Șoldănești, dar și profesor de instrumente aerofone la Școala de muzică din orășel. Fanfara are o activitate sistematică, dispune de un set de instrumente, laborator de creație și costume scenice. Conducătorul și dirijorul Aurel Julavschi, specialist responsabil și principial, se bucură de stimă și autoritate meritată între membrii colectivului, stimulează spiritul creativ al membrilor fanfarei.

În cadrul fanfarei „*Dumbrava*” activează interpreți cu diversă pregătire muzicală, de la amatori – la absolvenți ai instituțiilor de învățământ mediu și superior cu profil muzical, din diferite localități ale raionului, cuprinzând vârsta de la 10 la 75 ani. De aceea, modalitățile de lucru cu orchestra au un specific aparte. În colectiv predomină o atmosferă prietenoasă, colegială, creativă și transparentă. Fanfara „*Dumbrava*” este prezentă permanent la diferite manifestări organizate în or. Șoldănești, evoluează la solicitările administrației publice locale și ale locuitorilor orășelului și raionului. Participă la diferite concursuri și festivaluri de profil, la sărbători naționale și locale, precum: Festivalul-concurs raional al colectivelor de bărbați „*În scenă doar bărbații*”; Festivalul republican „*La umbra stejarului*” din satul Cobâlea; Sărbătoarea Națională „*Ziua Independenței*” Republicii Moldova [5]; Sărbătoarea „*Ziua or. Nisporeni*”; Sărbătoarea „*Ziua Daciei*”, s. Rogojeni; Festivalul raional „*Răsună Zurgălăii*”; Festivalul național „*Lăutarii Moldovei*”, or. Bălți; Festivalul raional folcloric „*Nistrule cu apă rece*”; Festivalul republican „*Nistrule, Maria ta*”, s. Virtujeni, or. Florești [6] ș. a. De asemenea, participă la festivalurile naționale ale muzicii de fanfară, cum sunt: „*Fanfara argintie*” or. Soroca, Festivalul transfrontalier în memoria lui Gr.Zănoagă „*Răsună fanfare fără hotare*”, or. Anenii-Noi [7] ș.a.

Conducătorul și dirijorul fanfarei „*Dumbrava*” Aurel Julavschi e în permanentă căutare de înnoire și completare a repertoriului, selectând și orchestrând diferite piese. Astfel, repertoriul colectivului este axat pe muzica populară românească, muzica clasică, contemporană și de divertisment. Analizând repertoriul fanfarei „*Dumbrava*”, constatăm că o mare parte din creații sunt de muzică populară, în special melodii de dans, spre exemplu: „*Hora de la Briceni*”, „*Polca din bătrâni*”, „*Hora de la nord*”, „*În toiul nunții*” ș.a. Acest fapt indică spre tradiția lăutărească, care și-a lăsat amprenta asupra funcționalității orchestrei de fanfară. Totodată, fanfara „*Dumbrava*” interpretează cu succes diferite lucrări de divertisment, precum valsul „*Sub cerul Parisului*” – H.Giraud; „*Dans unguresc*” nr.5 de J.Brahms; „*Peste valuri*” (vals), Iu.Rozas; „*Mesteacănul*” (Beriozca), vals, E.Dreizin; „*Noaptea albastră*”, vals, V.Agapkin; „*O clipă doar...*”, tangou, A.Zățepin ș.a.

Concluzii

Fanfara contemporană din mediu rural, având o istorie bogată, se distinge ca un fenomen integrat al culturii naționale. Ea îmbină armonios filonul tradiției fanfarei militare, cel al tarafului tradițional și al fanfarei lăutărești. Trecând prin diferite perioade, ce se caracterizează prin anumite politici sociale și culturale, influențe și modă, și-a creat trăsături specifice, determinate de mediul de activitate și de repertoriul solicitat. În prezent, în mediul

rural activează un număr impunător de fanfare, cu un mare potențial interpretativ. Printre ele se numără și fanfara „Dumbrava” din Șoldănești. În baza fanfarei „Dumbrava” se organizează laboratoare de creație pentru dirijorii și corepetitorii orchestrelor de fanfară, în cadrul cărora sunt prezentate interpretări demonstrative ale creațiilor de diferit gen, lansate lucrări metodice, cum ar fi „Organizarea orchestrei de fanfară” de Grigore Zănoagă. Astfel de laboratoare sunt binevenite nu doar pentru răspândirea experienței, dar și în scopul păstrării, transmiterii și continuării unei frumoase tradiții. Astfel, fanfara „Dumbrava” poate fi considerată un exponent al tradiției muzicii de fanfară din spațiul cultural al Republicii Moldova, model demn de urmat pentru cei care doresc să se consacre acestui domeniu al culturii naționale.

Referințe:

1. COSMA, O.L. Muzica de fanfară. În: *Hronicul muzicii românești*. Vol.5. București, 1983, p.292-296.
2. *Ibidem*.
3. CHISELIȚĂ, V. Fenomenul lăutăriei și tradiția instrumentală. În: *Arta muzicală din Republica Moldova. Istorie și modernitate*. Chișinău, 2009, p.73-98.
4. *Ibidem*.
5. *Gala fanfarelor*. Disponibil <https://www.fest.md/ro/evenimente/concerte/gala-fanfarelor> [Accesat: 09.01.2022].
6. *Festivalul Republican al Fanfarelor „Nistrule, Măria ta”*. Disponibil <http://ziarulnostru.info/2017/08/22/festivalul-republican-al-fanfarelor-nistrule-maria-ta/> [Accesat: 09.01.2022].
7. *Secția culturală Anenii-noi*. Disponibil <https://www.facebook.com/1973246952691842/posts/2151767054839830/> [Accesat: 08.12.2021]

Date despre autor:

Oleg CAZACU, doctorand; lector universitar la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Chișinău.

E-mail: oleg_cazacu76@mail.ru

ORCID: 0000-0002-5876-9707

Prezentat la 17.03.2022